

DETALII DESPRE CÂTEVA LUCRĂRI DE EXCEPȚIE DIN
PATRIMONIUL BIBLIOTECII BRUKENTHAL
APARTINÂND SECOLELOR XV-XVIII

Olga Șerbănescu
Gabriella Zsigmond

În 2008 s-au împlinit 205 ani de la trecerea în neființă a baronului Samuel von Brukenthal. El a fost numit guvernator al Transilvaniei, printr-un decret, la 16 iulie 1777, post pe care îl va ocupa până în 1787. Moare la 9 aprilie 1803, în etate de 82 de ani, la Sibiu, unde a fost îngropat în biserica luterană.

O amintire durabilă a activității lui Brukenthal este palatul său clădit în stilul barocului târziu, în centrul orașului. De remarcat, de asemenea, este activitatea sa de pasionat colecționar, care izvora din interesul său multilateral. Palatul spațios i-a dat posibilitatea să-și satisfacă ambițiile în acest domeniu. Pe lângă cunoscuta și valoroasa sa colecție de artă, ceea ce a rămas mai de preț este biblioteca sa. Urmărind rezultatele științifice din toate domeniile, el își procura cărțile recente. Helmut Klima, în lucrarea sa *Guvernatorii Transilvaniei*, se hazardează chiar să facă afirmația: „*Aproape toate publicațiile importante din veacul al XVII-lea se găsesc în biblioteca sa*”¹.

Fondul de cărți vechi al Bibliotecii Brukenthal, prin exemplarele sale valoroase, ar putea ilustra o istorie a cărții. La moartea baronului, biblioteca număra aproape 16.000 de exemplare: incunabule și cărți aparținând secolelor XVI-XVIII, evident. Astăzi biblioteca are un număr de 300.000 de exemplare. Dintre acestea dorim să atragem atenția asupra a trei lucrări de o însemnătate și frumusețe deosebită, atât din punct de vedere al tiparului, ilustrațiilor cât și a însemnătății lor în dezvoltarea tiparului.

Începem descrierea cronologic, cu lucrarea lui Hartmann Schedel, *LIBER CHRONICARUM*, tipărită în atelierul lui Anton Koberger la Nürnberg, la 1493. Este un incunabul de excepție (incunabulele sunt primele tipăriri de la descoperirea tiparului și până în jurul anului 1500), nu numai datorită vechimii sale, ci și prin cele peste 200 de imagini gravate în text. Cronica a apărut în 1493 într-o primă ediție în limba latină, din care un exemplar se află în Biblioteca Brukenthal; cea de-a doua ediție a apărut în 1494, la Nürnberg, în limba germană, în traducerea lui Simon Alt.

Autorul lucrării, Hartman Schedel, s-a născut în 13 februarie 1440 la Nürnberg, își ia bacalaureatul în 1457 și din 1460 devine *magister* în științe juridice, iar din 1463 își continuă studiile în medicină. Se stabilește ca medic în

---

¹ Helmut Klima, *Guvernatorii Transilvaniei*, Cluj - Sibiu, 1943, p. 9-10.

Augsburg, apoi din 1475 este medic în Nürnberg, unde și moare în 1485. Cronica a fost redactată de prietenii săi, pe care el i-a îndrumat și cu care a colaborat, în special cu ilustratorii Wohlgemuth și Pleydenwurff. În ceea ce îi privește pe aceștia, principalul ilustrator a fost Michael Wohlgemuth (1434-1519), care împreună cu fiul său vitreg W. Pleydenwurff(? -1494) au executat peste 600 de imagini din *LIBER CHRONICARUM*, și sunt menționați în catalogul Benezit pentru aportul la această lucrare. De subliniat de asemenea faptul că ambii au fost profesorii lui Dürer.

Referitor la editorul acestei ediții de excepție, Anton Koberger (1445-1513), acesta a fost un cunoscut tipograf și editor. Au rămas în urma sa 236 de tipărituri deosebit de frumoase, printre care și *Biblia germană* (1486) și lucrarea prezentată, *LIBER CHRONICARUM* (1493) a lui Schedel, ambele ilustrate cu gravuri. Câte un exemplar din ambele lucrări se află în Biblioteca Brukenthal. Prin tipograful și editorul lucrării să facem trecerea la datele lucrării în sine. Aceasta a fost tipărită în tipar negru, cu text în linie dreaptă, inițiale de mână cu ornamente în culori, unele numai conturate, altele gravate. Peste 2000 de imagini gravate în text, 1 hartă a Europei, 299 foi nenumotate + 1 hartă + 5 foi nenumotate. Este o lucrare de dimensiuni relativ mari: 43 cm x 28,5 cm x 7 cm. Legătura este relativ nouă, de secol XIX, din carton presat învelit în hârtie marmorată. Lucrarea aparține colecției personale Brukenthal.

QUATRE LIVRES D'ALBERT DURER, PINCTRE & GEOMETRIEN TRES EXCELLENT, DE LA PROPORTION DES PARTIES & POURTRAICTS DES CORPS HUMAINS (PATRU CĂRȚI DE ALBERT DÜRER, PEA PRICEPUT PICTOR ȘI GEOMETRU, DESPRE PROPORȚIILE PĂRȚILOR ȘI TRĂSĂTURILOR CORPURILOR UMANE) a lui Albrecht Dürer, apărută în cunoscutul atelier tipografic al lui Charles Perier la Paris, în 1557, este o lucrare apărută postum. Prima ediție a apărut la Nürnberg, în 1528, anul morții autorului; a doua ediție a apărut tot la Nürnberg în 1532, pe cheltuiala văduvei lui Dürer; aceasta era o traducere în limba latină și a fost tipărită în tipografia lui Hieronimus Andrea. O ediție ulterioară, Paris 1557, o traducere din latină în franceză de Loys Meigret este cea care se află în posesia Bibliotecii Brukenthal și face obiectul discuției de față.

Albrecht Dürer s-a născut pe 21 mai 1471 la Nürnberg, unde și moare pe 6 aprilie 1528. El este considerat cel mai mare pictor și gravor renascentist. A fost cel de-al doilea fiu al aurarului Albert Dürer cel bătrân, care a emigrat din Ungaria în 1455 pentru a se stabili la Nürnberg, și al Barbarei Holper. Dürer și-a început activitatea de desenator în atelierul tatălui său; îndemânarea sa precoce a fost pusă în evidență de remarcabilul său autoportret realizat în 1484, la vârsta de 13 ani, și de *Madona cu îngerii*, realizat în 1485, care era deja o

lucrare finită în stilul goticului târziu. Din 1486, Dürer este ucenic în atelierul lui Michael Wohlgemuth, al cărui portret îl va picta în 1516. După trei ani de ucenicie pleacă în călătorie în Țările de Jos, Alsacia, Elveția și Italia. Călătoriile făcute în Italia au avut o mare influență asupra dezvoltării artistice ulterioare a lui Dürer, prin contactul cu operele unor cunoscuți artiști, ca florentinul Antonio Pollaiuolo, venețianul Andrea Mantegna și, mai ales, cu Jacopo De Barbari. Acesta era un minor artist grafic și pictor din Veneția care căuta soluții geometrice în redarea proporțiilor umane. Probabil că datorită acestei influențe Dürer începe, în jurul anului 1500, să fie preocupat de problema proporțiilor umane în adevărata modă renescentistă. Inițial, rezultatul eforturilor sale în acest sens a fost concretizat în marea gravură *Adam și Eva*, 1504, în care a căutat să aducă misterul frumuseții umane la o formă ideală, intelectual calculată. Dürer enunță pentru prima dată regulile generale ale noii viziuni a lumii, lume construită de la început cu rigla și compasul, lumea euclidiană. Totodată, el dă și canonul corpului omenesc, amplificat prin cercetări. Dürer însuși se pare că a presimțit influența viitoare a noii viziuni asupra teoriei proporțiilor, după cum însuși afirma: „[...] căci dacă eu aprind o scânteie, aportul și îmbunătățirea altora ar putea face ca în timp să izbucnească o vâlvătaie care să lumineze întreaga lume”².

În ceea ce privește tipograful acestei ediții din 1557, Charles Perrier, acesta a fost atât tipograf cât și editor. Nu s-au găsit prea multe date despre el, decât că a fost activ la Paris în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, având marca tipografică Pegas și Bellerophon.

În ceea ce privește cartea în sine, aceasta are dimensiunile 34 cm x 21,5 cm x 2 cm. Legătura fiind din marochin roșu pe carton, chenar aurit, cotor încasetat cu elemente decorative aurite și etichetă cu titlul, tranșă aurită, forțat marmorat, face ca datarea acesteia să fie ulterioară lucrării, respectiv secolul al XVIII-lea. Tiparul este negru, cu textul în linie dreaptă, se întâlnesc ornamente tipografice ca inițiale ornate. Lucrarea prezintă tabele, ilustrații și planșe.

Foarte bogată în planșe, mai bine zis hărți, este cea de-a treia lucrare pe care dorim să o prezentăm, cu titlul: *HARMONIA MACROCOSMICA seu ATLAS UNIVERSALIS ET NOVUS, TOTIUS UNIVERSE CREATI COSMOGRAPHIAM GENERALEM, ET NOVAM EXHIBENS*. Autorul ei, Andrea Cellarius Palatinus, a fost un cartograf din Țările de Jos, din secolul al XVII-lea. Prima ediție a atlasului a apărut 1661, tot la Amsterdam; Biblioteca Brukenthal posedă reeditarea, la Amsterdam, din 1708, realizată în atelierul tipografic care servea și de editură și de librărie al lui Valk Gerard și Sckenk Petrus. De remarcat faptul că biblioteca mai posedă și două hărți de dimensiuni mari (125 cm x 100 cm) executate în același atelier al lui Valk Gerard

---

² Albert Flocon, *Universul cărților*, București, 1976, p. 220.

(Gerhard). Una reprezintă Europa, destul de veridic pentru data la care a fost executată, sfârșit de secol XVII sau cel mult început de secol XVIII. Cealaltă hartă mare reprezintă mapamondul și este intitulată: *NOVA TOTIUS TERRARUM ORBIS TABULA*. De remarcat că lipsește Alaska și extrema de est a Siberiei, neexplorate probabil la acea dată. Pe această hartă scrie că a fost tipărită și vândută de Gerhard Valk. Tot pe această hartă întâlnim și alte două mici hărți în medalion, foarte asemănătoare cu cosmogoniile întâlnite în *HARMONIA MACROCOSMICA*, unde se găsesc foarte frumos colorate și rediate o serie de animale și însemne celeste. Lucrarea este una de excepție, prin cele 27 de hărți frumos colorate, atât terestre cât și celeste. Prezintă importanță și din punct de vedere istoric, al reprezentării universului și a mapamondului și la sfârșitul secolului al XVII-lea, fiind o etapă importantă din istoria viziunii omenirii privind organizarea terestră și celestă, nivelul cunoștințelor la acea dată.

Aceste lucrări au fost expuse în cadrul unei expoziții internaționale, la Chateau de Malbruck în Franța, în 2007.

Toate lucrările sunt adevărate opere de artă, de măiestrie tipografică și gravură de carte. Ele reprezintă o mică parte, chiar dacă foarte valoroasă, din bogatul patrimoniu de carte de veche, care însumează 33.000 de exemplare aparținând secolelor XVI-XVIII și cele 422 de incunabule pe care le adăpostește Biblioteca Brukenthal.

Biblioteca Brukenthal a fost deschisă pentru public în același an ca și muzeul – 1817. La deschidere poseda 15.972 cărți. Biblioteca și-a mărit fondul de cărți, cât și valoarea lui, prin anexarea în anul 1870 a Bibliotecii Capelei, așa-numita *Kapellen-Bibliothek*, a cărei valoare constă, printre altele, în numărul mare de incunabule. O altă sursă de îmbogățire a bibliotecii a fost donația Bibliotecii capitlului evanghelic, redusă ca număr, dar valoroasă prin conținut. În 1885, o donație bogată vine să completeze fondul de cărți juridice al bibliotecii: este vorba de Biblioteca Academiei de Drept, care își închidea porțile în acel an. De asemenea, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea, biblioteca și-a mărit considerabil colecțiile prin primirea ca donații a câtorva biblioteci particulare, cu un număr bogat de cărți și cu un specific bine stabilit, dintre care cele mai importante au fost cele ale lui Felmer, Rannich, Baron Friedenfels, Ludwig Reissenberger, Dr. G. D. Teutsch, Dr. E. Neugeboren, Baron Salmen, Dr. Sigmund, Sigerus, Bedeus și al altora.

Biblioteca Brukenthal numără la ora actuală un total de 300.000 de volume și mai are de dezvăluit multe secrete și multe lucrări de cercetat.